Економічні науки

УДК 327.7/623.45

Лойко Валерія Вікторівна
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів та економіки
Київський університет імені Бориса Грінченка
Лойко Валерия Викторовна
доктор экономических наук, доцент,
профессор кафедры финансов и экономики
Киевский университет имени Бориса Гринченка
Loiko Valeria
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Finance and Economics
Borys Grinchenko University of Kyiv

ЕКСПОРТНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЧИННИК РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ
ЭКСПОРТНЫЙ КОНТРОЛЬ КАК ФАКТОР РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ
EXPORT CONTROL AS A FACTOR OF REGULATION OF ECONOMIC ACTIVITY

Анотація. *У статті наведено результати узагальнень економічного змісту експортного контролю. Проаналізовано визначення експортного контролю, що наводяться у різних джерелах. Експортний контроль значимо впливає на показники виробничої та фінансової діяльності підприємств, що займаються виробництвом та постачанням товарів та послуг військового призначення. Показано, що експортний контроль може бути предметом економічного дослідження.*

Ключові слова: *експорт, контроль, експортний контроль, економічні регулятори.*

Аннотация. *В статье приведены результаты обобщений экономического содержания экспортного контроля. Проанализированы определения экспортного контроля, приводятся в различных источниках. Экспортный контроль значимо влияет на показатели производственной и финансовой деятельности предприятий, занимающихся производством и поставкой товаров и услуг военного назначения. Показано, что экспортный контроль может быть предметом экономического исследования.*

Ключевые слова: *экспорт, контроль, экспортный контроль, экономические регуляторы.*

Summary. *The article presents the results of generalizations of the economic content of export control. The definitions of export control, which are presented in different sources, are analyzed. Export control has a significant impact on the indicators of production and financial activity of enterprises engaged in the production and supply of military goods and services. It has been shown that export control can be the subject of economic research.*

Key words: *export, control, export control, economic regulators.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В переважній більшості держав світу стримується (або навіть забороняється) експорт товарів військового та подвійного призначення, новітніх наукових розробок та новітніх технологій з військової та спеціальної (правоохоронної) тематики. Окремі держави мають ресурси та технології для виробництва надзвичайно небезпечних видів зброї масового ураження.

Задля зменшення ризиків розповсюдження такої зброї ухвалено рішення, якими забороняється або суттєво обмежується експорт товарів, послуг та технологій військового або подвійного призначення. Існують випадки, коли експорт (експортна діяльність) призводить до негативних наслідків з точки зору дотримання суспільних інтересів. Так виник феномен експортного контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначення експортного контролю висвітлено у виданні «Економічна енциклопедія» (відповідальний редактор С.В. Мочерний) [1], а також у законодавстві України [2]. Окремі організаційно-економічні, управлінські та правові засади експортного контролю висвітлюються у працях П. Неботова [3; 4] та на інформаційно-аналітичних сайтах [5; 6]. Проте вказані джерела не розкривають змісту експортного контролю як об'єкта економічного дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – навести результати досліджень щодо розуміння економічного змісту експортного контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. У першому томі видання «Економічна енциклопедія» наведено наступне визначення: «Експортний контроль – система організаційно-правових та економічних заходів держави, спрямованих на заборону, обмеження і контроль експорту товарів» [1, с.491]. Доцільно звернути увагу на те, що у цьому визначенні серед заходів експортного контролю згадуються економічні. Іншими словами, висвітлюється економічний зміст експортного контролю. Окрім того, визнається, що експортний контроль може бути результатом економічної діяльності. У цьому виданні також наголошено, що метою експортного контролю є «регулювання та облік вивезення товарів, нагляд за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності міжнародних

правил і угод, захист національних інтересів у сфері зарубіжної торгівлі…" [1, с.491].

За національним законодавством України, експортний контроль визначається як комплекс заходів з контролю за міжнародними передачами товарів, їх використанням юридичною чи фізичною особою, що здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, та іншими державними органами з метою забезпечення захисту інтересів національної безпеки та відповідно до міжнародних зобов'язань України [2]. Це визначення є правовим (нормативно-правовим), і з нього випливає, що експортний контроль призначений у першу чергу забезпечити захист інтересів національної безпеки з урахуванням міжнародних зобов'язань.

Натомість специфіка експортного контролю як економічного явища або процесу у економічній літературі не розроблена. Вказане сталося через те, що експортний контроль стосується лише порівняно невеликої групи товарів і послуг (лише тих, які мають військове призначення або можуть бути використані у військових цілях і на які розповсюджуються міжнародні та національні обмеження). Експортний контроль багатьма фахівцями та експертами представляється як певний набір адміністративних, організаційно-технічних та контрольно-перевірочних процедур.

Експортний контроль доцільно сприймати як елемент регуляторної політики держави, що здатен суттєво вплинути на показники економічної діяльності суб'єктів господарювання у сфері виробництва та постачання товарів та послуг військового призначення [5]. Отже, експортний контроль можна також досліджувати як фактор, що впливає на конкурентну позицію таких підприємств.

З означеного можна припустити, що параметри національної моделі експортного контролю можуть виступати важливим чинником

регулювання виробничої активності у військовому машинобудуванні, виробництві зброї та стрілецької техніки, авіаційної та ракетно-космічної техніки, суднобудуванні, окремих видах приладобудування.

Доцільно також врахувати, що експортний контроль є наслідком розвитку системи міжнародних відносин, а також уособленням конкретних міжнародних зобов'язань держави щодо встановлення обмежень передач товарів та послуг військового та подвійного призначення [5]. Тому нерідко експортний контроль сприймається не як об'єктивне економічне явище або процес, а виключно як регламентована нормами права розпорядча та адміністративна діяльність державних органів.

Доцільно також чітко розуміти доцільні параметри організаційно-економічного механізму експортного контролю. Серед цих параметрів, зокрема, можна назвати наступні: загальний обсяг витрат на підтримку функціонування системи експортного контролю; економічна результативність експортного контролю; середній розмір витрат на реалізацію контрольного заходу у сфері експортного контролю; обсяг коштів, отриманих внаслідок надання адміністративних послуг у сфері експортного контролю; обсяг доходу, отриманих внаслідок ліцензування та акредитації певних видів діяльності у сфері експортного контролю; обсяг експортних поставок, дозволених органами експортного контролю тощо.

Висновки. Експортний контроль з економічної точки зору можна представити як сукупність управлінсько-адміністративних, організаційно-економічних, технологічних та правових засобів забезпечення контролю за виконанням суб'єктами господарювання правил та процедур у сфері міжнародного переміщення окремих економічних активів та факторів. З економічної точки зору експортний контроль доцільно розглядати як особливий організаційно-економічний механізм контролю за міжнародним переміщенням економічних активів (товарів, робіт, послуг, технологій,

об'єктів інтелектуальної власності, інформації та ін.) військового або подвійного призначення відповідно до міжнародних зобов'язань та вимог законодавства. У подальшому доцільно провести поглиблені дослідження з питань економічного моделювання впливу механізму експортного контролю на стан експортної активності галузей промисловості.

Література

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т 1. / Редкол.: С.В.Мочерний (відп.ред) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія", 2000. – 864 с.
2. Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/549-15.
3. Неботов П.Г. Організаційно-економічний механізм експортного контролю: теоретико-методологічний аспект / П.Г.Неботов // Економічний вісник університету. – 2017. – Випуск 32/1. – С. 72-81.
4. Неботов П. Експортний контроль продукції подвійного використання: проблеми й механізми ефективної реалізації в Україні / П. Неботов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – Вип. 17. – Ч.3. – С.33-36.
5. Експортний контроль [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/51-e/3409-eksportnij-kontrol.html